

Fagspråk og rettskriving

Faglig språk

Språkbruken i oppgavebesvarelser skal være nøytralt, saklig, nøkternt og faglig. Det innebærer blant annet at man unngår muntlige ord og uttrykk, klisjeer, ladete ord og uttrykk, moralske vurderinger og liknende. Det betyr også at man begrunner valg man foretar (hvorfor er noe mer interessant/relevant å se på enn noe annet; hvorfor velger man én tolkning fremfor en annen etc.), og at man benytter kildehenvisninger.

Bruk pensum aktivt i besvarelsen ved hjelp av konkrete kildehenvisninger i teksten, både i form av parentesreferanser eller noter (hold deg til ett system) og ved å trekke pensumforfatterens navn inn i teksten. Et poeng er at du skal vise at du har lest pensum. Et annet poeng har med akademisk redelighet å gjøre – som akademikere oppgir vi kildene våre, vi plagierer ikke andre (se fusk).

Et godt faglig språk innebærer et korrekt norsk språk, og gjerne også et godt språk. Vær derfor nøye med setningsoppbygning og ortografi. En måte å lære seg et godt språk på er å lese god norsk litteratur (gjerning oversatt så lenge språket er godt). Legg merke til hvordan forfatteren/oversetteren formulerer seg, ikke minst bruken av metaforer. Fagspråk lærer du gjennom å legge merke til hvordan forfatterne av pensumlitteraturen formulerer seg. Selv om mye av pensumlitteraturen du leser vil kunne være på et annet språk enn norsk, vil mye av den faglige formuleringen kunne overføres til norsk. Legg merke til hvordan og når forfatteren henviser til sine kilder, hvordan sitater brukes til å underbygge argumentasjon og poenger, eller tjener som eksempel på et poeng. Legg merke til hvordan forfatteren sammenlikner ulike kilder og ulike forfatteres synspunkter. Legg merke til hvordan forfatteren uttrykker egne synspunkter. Les alltid noteapparatet – det er en del av teksten. Og til slutt, det er ingen grunn til at fagspråket skal være spesielt komplisert eller fullt av fremmedord.

Ikke overdriv bruken av enfatiske formuleringer (det vil si noe du legger ekstra trykk på / «understreker»). De to vanligste måtene å understreke / legge vekt på noe er å benytte kursiv eller det påpekende pronomenet «dette». Husk at hver gang du skriver «dette», understreker du noe, så ikke bruk pronomenet med mindre du virkelig ønsker å legge spesielt trykk på det du skriver. «Dette» bør derfor aldri stå alene – leseren vil veldig raskt miste tråden og ikke være sikker på hva ordet

refererer til. Å bruke «dette» i stedet for å gjenta det du faktisk snakker om, gjør ikke språket mer akademisk – snarere tvert imot.

METAKOMMUNIKASJON

Etter hvert som du får mer erfaring med oppgaveskriving, vil det dessuten bli krevd av deg at du metakommuniserer, noe som innebærer at du eksplisitt angir hvorfor du skriver det du gjør (for eksempel hvorfor akkurat dette momentet er relevant i lys av oppgaveteksten), og at du kommenterer form eller oppbygning eller strukturen på din egen tekst. Du bør med andre ord også «snakke om» det du skriver, og antyde i hvilken retning besvarelsen vil gå. Under finner du noen eksempler på både setninger og ord og uttrykk som kan flettes inn i teksten; øv deg på gradvis å trekke inn mer og mer metakommunikasjon. Eksemplene under er hentet fra tidligere gitte oppgaver til exfac-kult (eksempel 1: Drøft bruken av samfunnsvitenskapelige modeller i historiefaget med utgangspunkt i Burke; eksempel 2: Drøft humanioras kunnskapspraksis med utgangspunkt i Hastrup).

Eksempel 1:

(Redegjørelse for modeller ...). Jeg har valgt å legge vekt på nettopp disse modellene fordi de er gode illustrasjoner på historiefagets bruk av samfunnsvitenskapelige modeller. (Drøftelsen: hvorfor er de gode? ...)

Eksempel 2:

(Redegjørelsen ...) Jeg har redegjort for debatten om epistemologisk relativisme med utgangspunkt i Chalmers og hvordan den ytrer seg i forhold til naturvitenskapen. I den neste delen vil jeg behandle det samme spørsmålet, men i sammenheng med humaniora og nærmere bestemt i forhold til antropologi, slik det er fremstilt i Hastrup. Ytrer relativismeproblematikken seg på samme måte i disse to vitenskapstradisjonene? (Drøftelsen ...)

Eksempel 1 og 2 kommuniserer ut over selve temaet for oppgaven – både til leseren og til de enkelte delene av teksten. Det første eksempelet begrunner for leseren hva man har valgt å gjøre, hvilket stoff man har valgt ut og hvorfor akkurat dette stoffet er relevant (etter at man har gjort rede for det og før man går over til å drøfte det stoffet man har redegjort for eksplisitt) i forhold til oppgaveformuleringen. Det andre eksempelet er en kort oppsummering av hva man har redegjort for, og forbereder en sammenlikning med det som skal komme. Spørsmålet til slutt i eksempelet foregriper og vinkler drøftelsen. Drøftelsen vil strukturelt fungere som et svar på spørsmålet.

Begge eksemplene fungerer dessuten som gode overganger mellom delene i en tekst. Det er i slike overganger metakommunikasjonen gjerne opptrer. Man kan også gjennomføre slik kommunikasjon ved hjelp av små ord og uttrykk:

Eksempel 3: Ord og vendinger som binder teksten sammen (oversikten er ikke uttømmende):

- **Forbindelsesord** (viser sammenheng mellom setninger og avsnitt): men, derfor, heretter, dessuten, i motsetning til, således, slik at, fordi
- **Tekststatusmarkører** (gjør disposisjonen/strukturen eksplisitt og tydelig): som konklusjon, til slutt, i den følgende analyse, så undersøkes ..., begrunnelsen er
- **Interne teksthenvisinger**: som nevnt over, som vist i eksempelet
- **Eksplisitteringer, forklaringer, konkretiseringer**: nemlig, for eksempel, på samme måte som, sagt på en annen måte, med andre ord, som nevnt over/innledningsvis
- **Modifisering av påstander og/eller sette ytringer opp mot hverandre**: kanskje, det er muligens kun tilfellet når, i et visst omfang, på den ene siden ... på den andre siden, i motsetning til

SITATPRAKSIS

Korte sitater (sitater som tar inntil tre linjer i brødteksten) settes i anførselstegn og plasseres i den løpende teksten, for eksempel:

... Burke definerer modell som en ”intellektuell konstruksjon som forenkler virkeligheten i den hensikt å understreke det som gjentar seg, det generelle og det typiske, som den presenter i form av en samling med trekk eller kjennetegn”¹

Hvis sitatet derimot utgjør en selvstendig periode, vil punktum komme før anførselstegnet, som etterfølges av notetegnet:

... ”A preliminary definition of a ‘model’ might be an intellectual construct which simplifies reality in order to understand it.”¹

Lange sitater er sitater som tar mer enn tre linjer i brødteksten (selve hovedteksten). De skilles ut fra brødteksten ved hjelp av en blanklinje over og under (blanklinjene er en del av brødteksten rent formatmessig), rykkes inn og settes i en mindre skrifttype (10 pkt). De har også enkel linjeavstand i motsetning til brødteksten, som har linjeavstand halvannen. Nedenfor du eksempel på et langt sitat:

... Burke opererer med en vid og en snever definisjon av modell:

A preliminary definition of a "model" might be an intellectual construct which simplifies reality in order to understand it. Like a map, its usefulness depends on omitting some elements of reality altogether. It also makes its limited elements of "variables" into an internally consistent system of inter-dependent parts. ... However, it is probably more useful to use the term "model" more strictly. ... [A model] is an intellectual construct which simplifies reality in order to emphasize the recurrent, the general and the typical, which it presents in the form of clusters of traits or attributes. Models and "types" then become synonyms.⁴

Et eksempel på en modell eller type er for eksempel det Max Weber kalte ”idealtipe”. ...

I Chicago- og Harvard-stilene brukes ellipsen (tre prikker) for å markere at du har fjernet noe i teksten; hakeparentesen indikerer at du har endret noe i teksten. I MLA-stilen skal også ellipsen stå i hakeparentes.

Og hvis sitatet ditt inneholder sitater eller ord og begreper i anførselstegn, så må du passe på å bruke enkle anførselstegn inni doble:

”Models and 'types' ... become synonyms – which is perhaps appropriate, since typos is Greek for mould or 'model' and Max Weber wrote of 'ideal types' (Idealtypen) where modern sociologists would write 'models'.”⁵

I originalteksten brukes doble anførselstegn hvor det i eksempelet brukes enkle. Legg merke til at her står sitatet i brødteksten. I det lange sitatet over brukes doble anførselstegn inni sitatet fordi sitatet markeres på en annen måte enn ved bruk av anførselstegn.

KURSIV

Tre tilfeller hvor man benytter kursiv.

- Det første tilfellet er i boktitler (og titler på tidsskrifter, og liknende) både i litteraturlisten og i den løpende teksten (og selvfølgelig i noter).
- Det andre tilfellet er for å understreke noe, legge spesiell vekt på noe. Man bruker med andre ord kursiv i stedet for understreking eller fet skrift hvis man vil legge spesielt trykk på et bestemt ord eller uttrykk.
- Det tredje tilfellet er hvis man skriver et ord eller uttrykk på «utenlandsk». Men det dreier seg kun om ord, uttrykk, begreper og liknende, ikke om sitater.

Rettskriving

Det er noen rettskrivingsfeil som ofte går igjen i skriftlige arbeider:

ETT ORD ELLER TO: ifølge / i følge – det er en betydningsforskjell mellom disse to: ifølge Burke, men de gikk i følge hjem. Det er også andre eksempler hvor betydningen avhenger av om det er skrevet i ett eller to ord, for eksempel **ettersom / etter som, en gang / engang**. Slå opp i en ordbok hvis du er i tvil.

AKSENT OG APOSTROF: Apostrof (') brukes til å markere genitiv av ord som ender på s (Descartes'); aksenter (´ eller `) er derimot en del av ordet og skal være med. De fleste skriver «idé» feil. Aksenten skal alltid være med så lenge ordet ikke bøyes. «Ide» (uten aksent) betyr noe helt annet, nemlig «bakevje». Pass på at aksenten går riktig vei. Hvis du ikke får det til, så spør noen. Bruk alltid riktig tegn.

ÅRSTALL: Når vi snakker, forkorter vi årstall. Det kan man ikke gjøre skriftlig. Du må følgelig skrive «1800–1900-tallet», (ikke den muntlige forkortelsen «18-1900-tallet» eller andre varianter som «1800 og 1900-tallet» med og uten bindestrek og tankestrek). Det vi forkorter når vi snakker, er egentlig «fra og med 1800-tallet til og med 1900-tallet». Skriftlig forkorter vi avgrensningen ved hjelp av tankestreken mellom 1800 og 1900.

Bindestreken skal være med fordi både 1800-tallet og 1900-tallet er sammensatte substantiv. Husk dessuten at det ikke skal være noe mellomrom etter bindestreken i sammensatte ord som 1800-tallet, med mindre det følger et «og» og et nytt århundre etter: «1800- og 1900-tallet».

Husk også at det på norsk er vanlig å bruke for eksempel «1700-tallet, 1800-tallet», ikke «det sekstende århundret, det syttende århundret». På engelsk bruker man nesten alltid århundret. Vær derfor oppmerksom slik at du ikke ender opp med å plassere en person eller en begivenhet i feil århundre. Legg dessuten merke til at i formuleringer av typen «det sekstende århundret» skal tallordet skrives med bokstaver, ikke med tall.

NASJONALITETSADJEKTIV, FOLKEGRUPPER, SPRÅK: De færreste ville finne på å skrive «jeg er Norsk, jeg snakker Norsk». De fleste ville skrive «norsk» med liten n. Det er ingen grunn til at betegnelser på andre nasjonaliteter og språk skal skrives annerledes, med andre ord: bruk liten forbokstav. Det samme gjelder folkegrupper. Det er ingen som helst grunn til å innføre store forbokstaver i slike ord på norsk, selv om det er det som brukes på engelsk.

OVERSETTELSE: Det er ikke sikkert at engelske fremmedord, som i og for seg også fins som fremmedord på norsk, nødvendigvis betyr det samme på norsk og engelsk. Vær derfor nøye med hvordan du oversetter begreper.

Det fins dessuten en rekke eksempler på at man «oversetter» fra et ords dagligdagse eller allmenne betydning uten å tenke på at begrepet faktisk har en helt annen betydning rent faglig, eller at det dessuten kan være flere faglige betydninger avhengig av disiplin og/eller retning innenfor disiplinen. Slå derfor alltid opp begreper som er viktige i oppgaven, og vær nøye med hvordan du bruker dem.

KOMMA: Det er ofte mye komma- og andre tegnsettingsfeil å se i skriftlige besvarelser. Lær deg de vanligste kommareglene. Husk at semikolon normalt ikke brukes med mindre du kan sette punktum. Semikolon er med andre ord ikke en erstatning for komma.

BINDESTREK ELLER TANKESTREK: Noen blander bindestrek (-) og tankestrek (–). Bindestrek har normalt ikke mellomrom før og etter, men er en del av ordet. Tankestrek er et tegn som indikerer en pause og kan sammenliknes med for eksempel komma. Det skal normalt være mellomrom før og etter en tankestrek (unntaket er når tankestreken betyr «fra og med–til og med», for eksempel «fra og med side 21 til og med side 35» skrives «21–35»). Men hvis du skriver «1800 – tallet» ber du om at vi leser det som «1800, tallet» – det er med andre ord helt meningsløst. Det skal dessuten ikke være mellomrom etter bindestreken, så sørg for å fjerne mellomrommet hvis du skriver «1800- tallet» – dette talluttrykket er et sammensatt substantiv og skal skrives i ett ord. (Se dessuten over om årstall.)

SKRÅSTREK: Skråstreken betyr «eller» og leses som «eller», og med unntak av noen faste uttrykk som «og/eller», brukes skråstreken normalt for å angi to alternative formuleringer, synonymer eller annet. I avsnittet om bruk av kursiv vil du se at det står «understreke / legge vekt på», eller slik som under punktet om stor eller liten forbokstav på neste side vil du finne «Det nye/gamle testamentet». Legg merke til at det i det første eksemplet er mellomrom på hver side av skråstreken, i det andre er det ingen mellomrom. Regelen er at hvis uttrykket på den ene eller begge sidene av skråstreken består av mer enn ett ord, skal det være mellomrom på hver side av skråstreken, men hvis begge uttrykkene består av ett enkelt ord, skal det ikke være mellomrom.

STOR ELLER LITEN FORBOKSTAV: Følgende ord skal ha stor forbokstav: Bibelen, men liten i sammensetninger som bibelsted, bibelfortolkning og hvis man refererer til

et konkret eksemplar som min bibel; Skriften (men derimot er det vanlig med liten i «skriften alene» (*sola scriptura*)); Det nye/gamle testamentet; Gud, Allah, Jahwe, men en gud; kristendommen, islam, jødedommen.

IDEOLOGIER, -ISMER, SKOLER, TRADISJONER, RETNINGER, EPOKER ETC.: Det er ingen som helst grunn til å skrive navn på epoker, begreper og liknende med stor forbokstav – bruk liten forbokstav i romantikken, hermeneutikk, den hermeneutiske sirkel og liknende.

SAMMENSATTE SUBSTANTIV: Sammensatte substantiv skrives på norsk som en hovedregel i ett ord uten bruk av bindestrek. (På engelsk skrives derimot sammensatte substantiv på tre forskjellige måter: noen skrives i ett ord, noen skrives i to ord og noen skrives med bindestrek.) Du bør være oppmerksom på at retteprogrammet på pc-en svært ofte vil foreslå å skrive sammensatte substantiv i to ord. Det er feil.